

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA PELE (P1)

PUDUNGWANA 2016

MATSHWAO: 70

NAKO: Dihora tse 2

Pampiri ena e na le maqephe a 12.

DITAELO HO MOHLAHLAUBUWA

1. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO TSE THARO, e leng:

KAROLO YA A: Tekokutlwisiso	(30)
KAROLO YA B: Kgutsufatso	(10)
KAROLO YA C: Dibopeho le ditlwaello tsa tshebediso ya puo	(30)
2. Araba dipotso TSOHLE.
3. Qala KAROLO E NNGWE le E NNGWE leqepheng LE LETJHA.
4. Seha mola qetellong ya KAROLO E NNGWE le E NNGWE.
5. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ya dipotso.
6. Tlola mola dipakeng tsa dikarabo tsa hao.
7. Tsepamisa maikutlo haholo mopeletong le popong ya dipolelo tse nepahetseng.
8. O eletswa ho sebedisa nako ya hao ka mokgwa ona:

KAROLO YA A: Metsotso e 50	
KAROLO YA B: Metsotso e 30	
KAROLO YA C: Metsotso e 40	
9. Ngola ka mongolo o makgethe mme o balehang.

KAROLO YA A: TEKOKUTLWISISO**POTSO YA 1**

Potsong ena o nehilwe mefuta e mmedi ya ditema. Bala tema e nngwe le e nngwe ka hloko o nto araba dipotso tsohle tse hlahang tlasa tema ka nngwe.

Bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA A**LESHODU KE LE TSHWERWENG**

1	Ka mona ka kgotla ho ne ho phodile ho se batho ba bangata hakaalo kaha Seabata o ne a sa tsejwe ke baahi ba Masilo. Ho ne ho tlile moruti, titjhere, baemedi ba mokgatlo wa basebetsi e leng bengahadi Bonongo le Thamsanqa. Rapolasi, monghadi Radinku Motshweneng, o ne a dutse setulong sa bobedi ho tloha moo moqosuwa a tlang ho hlaha teng. Kaha Radinku a ne a le mosehla, tsatsing leo o ne a re tlere! Mohatsa Seabata, Mmabatho, yena o hlokile sepalangwang sa ho tla nyeweng.	5
2	Moahlodi o kene a le dipurapura tse ntsho ebile diborele di leketla mona mmopong wa nko. Athe motjhotjhisi yena o hlile a kena pejana ho moahlodi. Moahlodi a re Seabata a tliswe ka kgotla; yaba o bitoha hona pela Radinku mona jwalo ka mosha. Motjhotjhisi o botsitse dipotso, mme yena a di araba a shebile sepakapakeng. O ne a fokotse a bile a le mosehla, ho bonahala hore o ngongorehile haholo. O ne o ka bona hore ho fetoha ha mmele wa motho ke taba ya dihora feela.	10
3	O arabile dipotso a sa hane letho. Ho bitsitswe Radinku hore a fane ka bopaki, mme yena a dulela ho tjamela Seabata. Ka mora hae ha tla monna yane wa hore Seabata a mmone ha a ne a feta mabone a sephethephethe a ilo rekisa pholo, yena yane wa ho thusa ho heletsa sekolo seo Radinku a neng a sa se batle polasing ya hae, eo Seabata a neng a sa tsebe lebitso la hae. O ne a qala ho utlwa mohlang oo hore monna eo ke Tshediso Kgwaela. E ne e le sehlwela sa Radinku. Banna! Seabata a tshoha empa a ipolella hore ha ho thuse letho, ho se ho etsahetse.	15
20
4	Tshediso a ntsha ditaba eka o ne a phela le Seabata. Ka nako ena Radinku e ne eka o longwa ke matsetse moo a dutseng teng. Moahlodi o ile a mo kgalema. Ka mora bopaki ba batho ba rekiseditsweng dinku le dipotso tsa phapanyetsano, Seabata a kotjwa hore a ke a ikarabelle. A qala ho tsepamisa mahlo a hae ho Radinku le batho ba bang. Mahlo a hae a tswela pele ho tsoma le ho batla moratuwa wa hae mokgoping oo, empa a mo hloka.	25

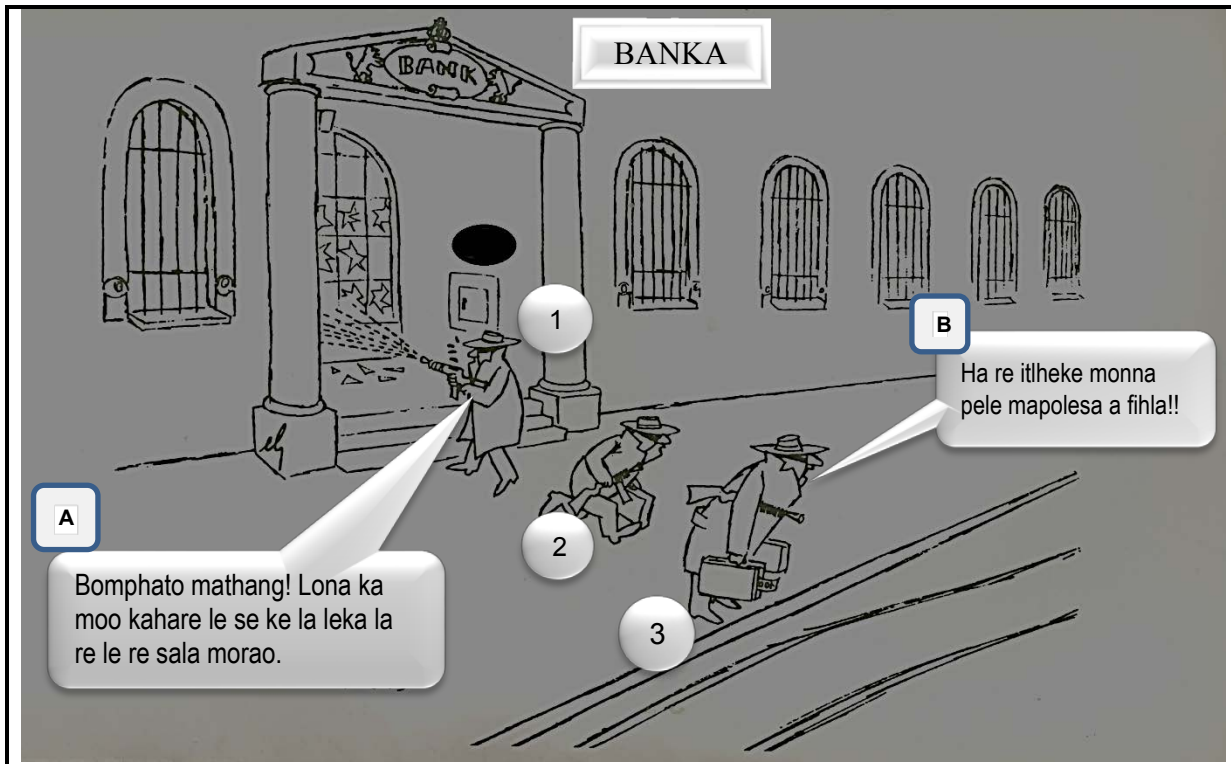
5	Puong ya hae, Seabata o hlaloseditse lekgotla hore e ne e le seqweleqwele, monna ya hlokang beng, senokwane. A re e ne e le motshepuwa, a ratwa, mme kajeno ke mona ke leshodu le seng le lahluwe. A ka a kgefutsa ho phumula keledi e ileng ya rotha ka leihlong la leqele, yaba o tswela pele. A hlalosa hore o hlahetse polasing moo ho neng ho sebetsa ntatae ka botshepehi le ka mafolofolo. A re ntatae o ile a itlhokahalla, a ba siya ba se na letho. Ntatae o ne a mo rutila ntho e le nngwe ya bohlokwa ho ya kamoo a neng a nahana ka teng, e leng hore a tshepahale ho monga hae a tle a tsebe ho kgora. Ho holeng ha hae o ile a tloha polasing eo ntatae a neng a sebetsa ho yona a tla ha Radinku.	30 35
6	Seabata a tswela pele ka ho hlalosa hore kaha o ne a ikakgela ka setotswana mosebetsing, o ile a putswa ka ntlo ya ditene, ha tsa ba bang e ne e le tsa makwete, di sa tiya. A re o ne a kganna vene e majabajaba eo a neng a se a nahana hore ke ya hae, e le foromane, raqhwe, eta ho lla sa hae. A lla ka hore boikitlaetsong boo ba hae, o ne a kgotsofatsa rapolasi feela, athe o tjheka lengope pakeng tsa hae le basebetsimmoho ba bang. A hlalosa hore le ha a ne a dula tlong e ntle polasing moo, Radinku o ne a sa mo tshwaele le ha e le nku e le nngwe kapa hona ho mo fa karolo e itseng ya polasi hore le yena e be monna, a ikemele. Ka hoo o ile a rekisa dinku tsa Radinku, monga tsona a sa tsebe.	40 45
7	O nnile a eletswa mabapi le ho kgella basebetsimmoho ba bang fatshe empa lephako le ne le mo eme ka pele. O phethetse ka hore kajeno ha a sa na mosebetsi le ntlo, mme a kopa moahlodi ho mo ahlola. Monghadi Bonongo ya neng a emetse mokgatlo wa basebetsi, o ile a hlokomedisa lekgotla ka ditokelo tsa basebetsi ba mapolasing tseo Radinku a sa kang a di phethisa ka botlalo. Kamora puo ya Seabata le monghadi Bonongo, Radinku o ile a bonahala a swabile hampe. Moahlodi o ile a re Seabata a kwallwe dilemo tse tharo ka baka la boshodu boo ba hae.	50 55
8	Seabata o ile a ithuta hore le ha motho a ka utlwa bohloko hakaakang, ha a lokela ho ithuisa ka ding tsa batho ba bang.	
	[E qotsitswe le ho hlophisetswa tlhahlobo ho tswa bukeng ya: <i>Lehlaba la lephako</i> , TWD Mohapi, 1999:101–103]	

- 1.1 Seabata o ne a qosetswa eng lekgotleng la dinyewe ho ya ka ditaba tsa tema ee? (1)
- 1.2 Fana ka lebitso la motse moo nyewe e neng e tshwaretse teng. (1)
- 1.3 Ke ka lebaka la eng ha ho ne ho se na batho ba bangata hakaalo ba tlleng ho tla mamela nyewe ee ya Seabata letsatsing leo? (1)
- 1.4 Hobaneng ha mohatsa Seabata a sa ka a finyella lekgotleng la dinyewe mohla Seabata a neng a hlaha ka pela lekgotla? (1)
- 1.5 Akaretsa sephetho sa nyewe ena eo Seabata a neng a qoswa ho yona. (2)

- 1.6 Bolela lebaka le neng le entse hore Seabata a bonahale a fokotse mmeleng mohla a neng a hlahela kgotla. (1)
- 1.7 Ho fetoha ha mmala sefahlehong sa Radinku (moleng wa 6) ho re bolella eng ka maikutlo a hae? (2)
- 1.8 Ho tshwarwa le ho ahlolwa ha Seabata ho mo baketse mathata afe a bophelo? Bolela bothata BO LE BONG. (1)
- 1.9 Ke lentswe lefe (moleng wa 51) leo mongodi a le sebedisitseng le o susumetsang hore o ikutiwe o qenehela Seabata? (1)
- 1.10 Bolela hore polelo e latelang ke nnete kapa mafosi o be o fane ka lebaka la karabo ya hao.
Radinku o ne a kgothalletsa thuto polasing ya hae. (2)
- 1.11 Mabaka ao Seabata a a tshetlehileng ka pela lekgotla la dinyewe, ho itshireletsa ha a amohelehe. Hlalosa hore hobaneng a sa amohelehe. (2)
- 1.12 Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena tse latelang. Ngola feela tlhaku (A–D) e bapileng le karabo eo o e kgethang.
Meleng ya 44–45, ha Seabata a re: Boikitlaetso ba hae ba ho leka ho kgotsofatsa rapolasi bo ile ba mo 'tjhekela lengope' pakeng tsa hae le basebetsimmoho, o ne a bolela hore diketso tsa hae di ...
A thusitse ho mo atametsa haufi le basebetsimmoho.
B jetse lehloyo pakeng tsa hae le basebetsimmoho.
C bakile hore Rapolasi a tebele basebetsimmoho ba hae.
D entse hore basebetsimmoho ba rate mosebetsi haholo. (1)
- 1.13 O bona Seabata a bontshitse boinyatso ho seo a se entseng ka tsela efe? (2)
- 1.14 Diketso tsa Radinku tsa ka kgotla di mo hlahisa e le motho ya jwang? (2)
- 1.15 Ebe seabo sa mokgatlo wa basebetsi nyeweng ena ya Seabata e ne e le sefe? Hlalosa. (2)

Boha le ho bala tema ena e latelang, mme ha o qetile o arabe dipotso tse e latelang.

TEMA YA B

[Setshwantsho se qotsitswe bukeng ya *Comprehensive English Practice 8*: FCH Rumboll le ba bang: leq 213: 1979]

- 1.16 Ketsahalo ee e etsahala sebakeng sefe temeng ee? (1)
- 1.17 Ho ya ka kutlwisiso ya hao ya tema o ka re mekotlana/disutukeise tse tshwerweng ke monna wa 2 le wa 3 di tshetse eng? (1)
- 1.18 O ikutlwa jwang mabapi le batho ba kwalletsweng ka hara moaho oo? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 1.19 Bolela hore ditaba tsa TEMA YA B di tshwana le ditaba tsa TEMA YA A ka mokgwa o jwang. (2)
- 1.20 Hobaneng ha setjhaba se ke ke sa ananela ketso ee e etswang ke banna baa? (2)

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: KGUTSUFATSO**POTSO YA 2**

Bala ditaba tsa tema e latelang ebe o di kgutsufatsa ka ho ngola ka seratswana se momahaneng moo o totobatsang dintlha TSE SUPILENG tsa sehlooho tseo motho ya ithutelang ho sebeletsa khampane e itseng a lokelang ho di ela hloko.

ELA HLOKO

O lebeletswe ho etsa tse latelang:

1. Kgutsufatso e be ya mantswe a sa feteng 90.
2. Dintlha e be TSE SUPILENG tse jereng mohopolo wa sehlooho.
3. Ngola ka mokgwa wa seratswana se momahaneng, mme o leke ho ngola ka mantswe a hao.
4. Bontsha palo ya mantswe ao o a sebedisitseng qetellong ya kgutsufatso ya hao.

TEMA YA C**E BA HLWAHLWA HA O ITHUTA MOSEBETSI**

Pele motho a ka sebeletsa khampane efe kapa efe o lokela ho tseba tse ngata ka yona. O lokela ho utlwisisa khampani eo o tla e sebeletsa ka botlalo. Bala ka mesebetsi ya yona websaeteng ya yona o e utlwisise ka botlalo. Ha o fumana monyetla wa ho ba *Intern* khampaneng eo, ikitlaetse ho tsohle tseo o di etsang. Se ke wa emela ditaello ho tswa ho mookamedi. Batla mosebetsi oo a ka o etsang ka ofising kapa moo o sebetsang teng. Sena se bontsha hore o na le tjheseho ya ho ithuta dintho tse ngata.

Itlwaetse ho sebetsa ka katleho le batho ba maemo a fapaneng. Diporojeke tsa sehlopha di fana ka monyetla wa ho bontsha bokgoni ba ho ba moetapele. Ikokobetse ka dinako tsohle, mme o be le bokgoni ba ho bua le batho ba fapaneng. Hlompha basebetsimmoho, bareki esita le batho bohle ba sebedisang ditshebeletso tsa khampane eo.

Bokgoni ba ho ikgokahanya bo iponahatsa dipuisanong tse ngotsweng, tse kang *di-imeile*. Bokgoni ba ho ikgokahanya bo bohlokwa ha o tlameha ho bua ka taba tsa mosebetsi le basebetsimmoho, baokamedi mmoho le bareki. O lokela ho badisisa melaetsa ya *di-imeile* tsa hao pele o di romela, o lokise mopeleto o fosahetseng le tshebediso ya puo e sa nepahalang. Mopeleto o fosahetseng le tshebediso ya puo e mpe di ka nyotobetsa melaetsa wa seo o se buang, mme tsa etsa hore o kgellwe fatshe.

Boitshwaro bo botle bo fana ka monyetla wa ho ananelwa ke borakhampane. *Internship* ha se monyetla feela wa ho fana ka boiphihlelo, ebile ke monyetla wa hore khampane e fumane batho ba e loketseng. Fihla mosebetsing ka nako, mme o hlomphe nako e behilweng. Sena se bontsha mohiri hore o tseba ho sebedisa nako hantle.

Tlohela ho seba le boitshwaro bo bobbe, o tsepamise maikutlo mosebetsing wa hao. *Dearphone* di ka o thusa hore o se ke wa sitiswa ha o sebetsa, empa di etsa hore o se ke wa ba le tsebo e batsi ka se etsahalang khampaneng kaha ha o utlwe moqoqo wa basebetsimmoho. Hlahisa mehopolo eo o nahanang hore e ka thusa le ho ntshetsa pele khampane ho mookamedi ho eketsa menyetla ya hao ya ho hirwa. E ya meketeng e amanang le mosebetsi wa hao, mme o itsebise.

[E qotsitswe, ya fetolelwa le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa makasineng wa *Bona*, Tlhakubele 2016:53]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 10

KAROLO YA C: DIBOPEHO TSA PUO LE DITLWAELO TSA TSHEBEDISO YA PUO**POTSO YA 3: PAPATSO**

Bala le ho boha papatso ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA D

'Hlasela Mafura' ka ho sebedisa Herbex o tle o ikutlwe o le bobebe. Ikgantshe ka mmele wa hao!

<p>Pele ke sebedisa Herbex boima ba ka e ne e le 112 kg kajeno ke bekga 95 kg.</p>	<p>1</p> 	<p>2</p> 	<p>Kamora ho sebedisa Herbex boima ba mmele wa ka ke 67 kg ke ne ke bekga 85 kg.</p>
<p>Se ke wa salla morao! 'Hlasela Mafura' o qobe ho tshwarwa ke lefu la pelo! 'Hlasela Mafura' o fokotse mafura mmeleng.</p>			

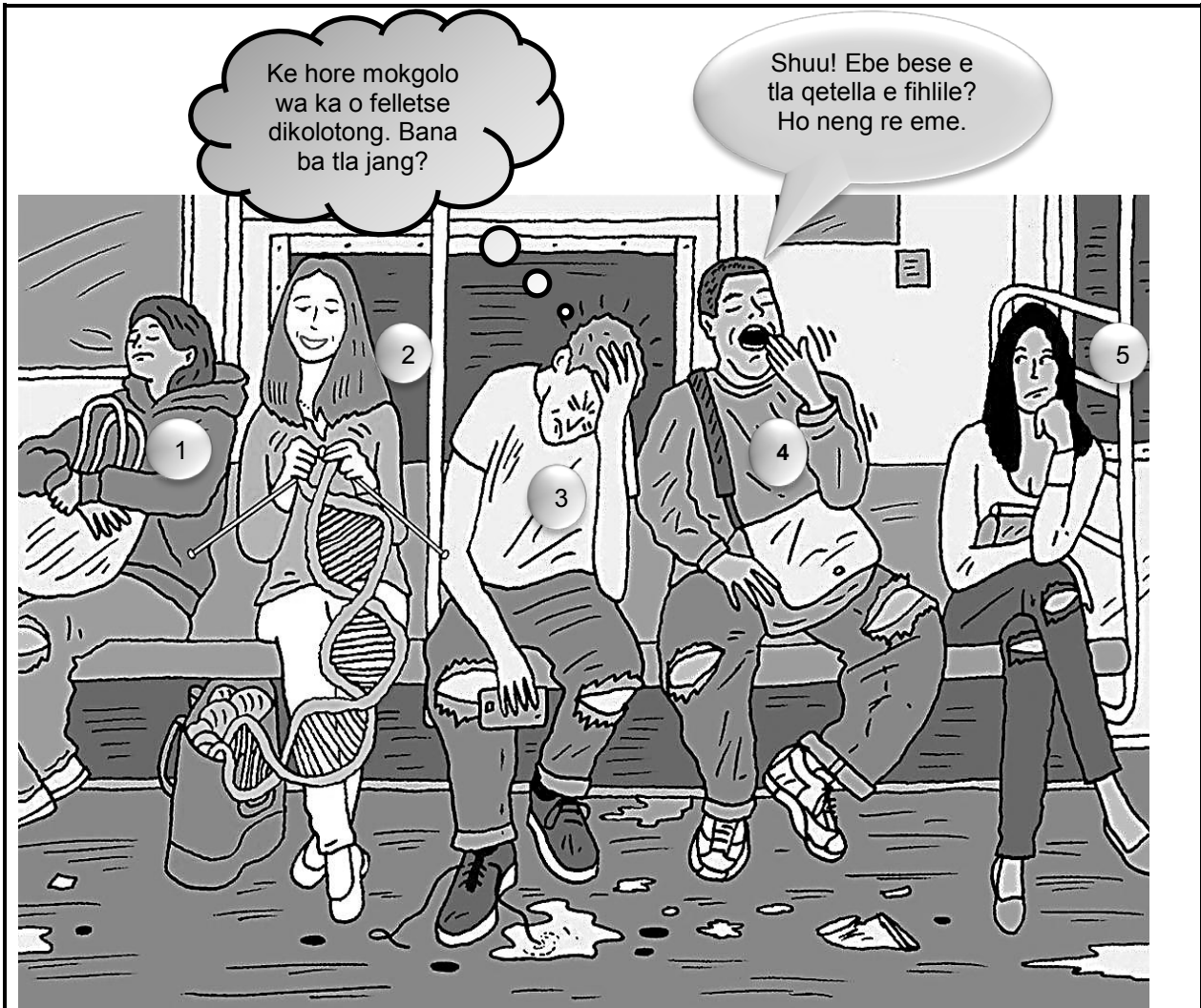
[Setshwantsho se qotsitse le ho lokisetswa mosebetsi ona ho tswa makasineng wa *Bona*, Phato 2014:22]

- 3.1 Fana ka lepetjo la sehlahiswa se bapatswang papatsong ena. (1)
- 3.2 Bolela ntho E LE NNGWE eo Herbex e e etsang mmeleng wa motho ya e sebedisang. (1)
- 3.3 Ebe leeme papatsong ee le hlahella ka tsela e jwang? Hlalosa. (2)
- 3.4 Dipalopalo tse supang boima ba mmele (112/95 kg le 85/67 kg) tseo mmampatsi a di hlahisitseng di bohlokwa ka tsela efe papatsong? (2)
- 3.5 Bolela hore ebe ke ntlha kapa ke mohopolo hore ha o sebedisa Herbex o ke ke wa tshwarwa ke lefu la pelo. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 3.6 Ha o lekola mosadi wa 2 papatsong ee, o ka re ke dintho dife TSE PEDI tse o bontshang hore o bonahala a na le boitshepo? (2)

[10]

POTSO YA 4: KHATHUNU

Bala le ho boha khathunu ena e latelang e be o araba dipotso tse thehilweng hodima yona.

TEMA YA E

[E qotsitse le ho lokisetswa tlhahlobo ho tswa ho www.newyorker.com, 2016]

- 4.1 Ebe sebaka seo batho baa ba dutseng ho sona ke sefe? Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.2 Fana ka bopaki ba hore batho bana ke kgale ba letile. Dintlha DI BE PEDI. (2)
- 4.3 Matshwao a mahlasedi a bonahalang hodima hlooho ya motho wa 3 a bolela eng? (2)
- 4.4 Ho ya ka tjehabhalo e difahlehong tsa motho wa 2 le wa 5, ke efe phapano e totobetseng pakeng tsa bona? (2)
- 4.5 Ho latela maemo a bohlweki, o ka re ke ditlamorao dife tse ka bakwang ke maemo a sebaka seo batho bana ba leng ho sona? (2)
- [10]**

POTSO YA 5: TSHEBEDISO YA PUO

Bala tema ena e be o araba dipotso tsa thutapuo le tshebediso ya puo tse botsitsweng hodimo yona.

TEMA YA F

1	Dilengwana tse fetileng mmuso o entse Molao wa Dikoloto oo sepheo sa ona e leng ho thusa bareki. Molao ona o qadile ho sebetsa ka selemo sa 2007. Ebe molao oo o motjha o fela o thusa bareki?	
2	Ho ya ka Molao ona bareki ba lokela ho ba le baeletsi ba dikoloto hore ba ba thuse ho ba inola tebetebeng ya dikoloto. Moreki a ka ipatlela moeletsi kapa moahlodi wa lekgotla a ka laela moreki ho batla moeletsi. Moreki o lokela ho tseba hore tshebeletso eo moeletsi a nehelanang ka yona ha se mahala. Ho sebedisa ditshebeletso tsa moeletsi ho tla shebisisa dikoloto tsa hao ho qosa R50, mme athe ha a etsa tsohle tse lokelang ho ka tloha ho R1 500 ho isa ho R3 000 ha dikoloto di le ngata haholo.	5 10
3	Ditjeo tsohle tseo o tla di lefa bakeng sa dikoloto tsa hao, ho kenyeleditswe le phaello ya tsona di tla ba hodimo haholo. O ka qetella o ipotsitse hore hobaneng ha o ipitsetsa lekgwekgwe le leng hape.	
4	Molao ona wa Dikoloto o habile ho thibela dikoloto tse sa hlokeheng. Moreki o lokela ho ba le boikarabelo, a se ikenye lerapo molaleng hobane feela ralebenkele a mo mema ho tla reka.	15

[E qotsitswe le ho lokiswa ho tswa makasineng wa *Bona*, Pudungwana 2007:21]

- 5.1 Ngola dipolelo tsena hape mme o kenye lentswe le siilweng ho e nngwe le e nngwe ya dipolelo tse latelang ho phethahatsa moelelo wa tsona.
- 5.1.1 Maafrikaborwa ohle ... ananela Molao ona o motjha wa Dikoloto. (1)
- 5.1.2 Rakgwebo le yena, jwalo ka bareki ... lokela ho ikamahanya le dipehelo tsa Molao wa Dikoloto. (1)
- 5.2 Ngola dipolelo tsena hape, mme o lokise sebopelo sa mantsoe a ka masakaneng ho phethahatsa moelelo wa polelo e nngwe le e nngwe.
- 5.2.1 Moeletsi wa dikoloto o neha moreki (elets'a) e tla mo thusa ho tsamaisa dikoloto tsa hae ka tshwanelo. (1)
- 5.2.2 Ho kopa thuso ho moeletsi wa dikoloto ho (kena) moreki dikolotong le ho feta. (1)
- 5.3 Sebedisa lentswe 'laela' (moleng wa 6) moeelong o mong o fapaneng le oo le sebedisitsweng ka ona temeng. (2)

5.4 Kopanya dipolelo tse na tse pedi o etse polelo e le nngwe ka ho sebedisa lentse le ngotsweng ka masakaneng.

Moreki a lefe sekoloto sa hae ka mehla.

Moreki a phakise a kope thuso ha a na le mathata. (empa)

(2)

5.5 Ngola polelo ena hape e le sebopehong sesele. E qale ka polelwana e ntshofaditsweng jwalo ka ha o bontshitswe.

Baeletsi ba dikoloto ba lokela ho thusa bareki ba tebetebeng ya dikoloto ho ya ka molao.

Na ho ya ka molao ...

(2)

[10]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 30

MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 70